

PAPER DETAILS

TITLE: ?????? ?? ?????????? ?????? - ????? ?????? ?? ?????? ? ??????????: ?????????? ?
????????????? ??????

AUTHORS: Neshen Isaeva Gyunesh

PAGES: 71-83

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3906612>

International Journal of Social Sciences

ISSN:2587-2591

DOI Number:<http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.18.5>

Volume 8/2

2024 p. 71-83

**КОРОНА ОТ МАГАРЕШКИ БОДИЛИ – ЕДИН РАЗКАЗ ЗА БОЛКАТА И
ОПРОЩЕНИЕТО: ТЕМАТИЧЕН И СТИЛИСТИЧЕН АНАЛИЗ**

**EŞEK DİKENLERİNDEN TAÇ – KEDER VE AFFETME HİKAYESİ: TEMATİK
VE STİLİSTİK ANALİZ**

**CROWN OF DONKEY THISTLES – A STORY ABOUT PAIN AND
FORGIVENESS: THEMATIC AND STYLISTIC ANALYSIS**

Нешен ИСАЕВА-ГЮНЕШ
Neshen ISAEVA GYUNESH*

РЕЗЮМЕ

Изтъкан с нишките на историческа памет и социална травма, предизвикана от асимилационните политики на комунистическа България, разказът **Корона от магарешки бодили** на Хасан Ефраимов, включен в сборника от разкази **Събирачът на Болка**, изкусно разработва универсални теми като душевна болка, човешко страдание, доброта и прошка. Разделен на две основни части – тематичен и стилистичен анализ, настоящето научно изследване подчертава успешното съчетание на наративна стратегия и тематична дълбочина в творбата на Хасан Ефраимов. Произведението придава особено значение на това колко важно е търсенето на прошка и душевен мир и колко комплексна е връзката между личната болка и колективната памет в контекста на исторически конфликти. От стилистична гледна точка, с богата символика и метафорика и майсторски използвайки езика, авторът създава емоционална наситеност на героите и техните преживявания. Проникващ в дълбините на човешката душа, **Корона от магарешки бодили** е разказ, който чрез разкриване на социални травми от заглушеното минало разтваря широко врати към дълбоко разбиране, душевен покой и опрощение.

Ключови думи: *Социална Травма, Прошка, Хасан Ефраимов, Принудително Изселване.*

* Преподавател в университет “Анкара Йылдъръм Беязът”, Е-майл: neshen_isaeva@abv.bg, ORCID: 0000-0002-8587-9653, Анкара, Турция.

ÖZ

Türk asıllı Bulgaristanlı yazar Hasan Efraimov'un **Eşek Dikenlerinden Taç**¹ adlı kısa hikayesi, komünist Bulgaristan'ın asimilasyon politikalarının yarattığı sosyal travma ve tarihi hafızanın izlerini işler. **Keder Toplayıcısı**² adlı kısa hikaye koleksiyonunda yer alan eser, keder, karşılıksız iyilik ve affetme gibi evrensel temaları ustalıkla ele alır. Tematik ve stilistik analiz olmak üzere iki ana bölüme ayrılan bu edebi yorum, Hasan Efraimov'un eserindeki anlatım stratejisi ve tematik derinliği başarıyla birleştirir. Hikâye, affetme arayışının ve iç huzura ulaşmanın önemini, bireysel keder ile kolektif hafıza arasındaki derin ilişkiyi vurgulayarak işler. Stilistik olarak, dilin ustaca kullanımıyla, zengin semboller ve metaforlarla yazar, karakterlerin ve yaşananların duygusal yoğunluğunu ortaya koyar. İnsan ruhunun derinliklerine inen **Eşek Dikenlerinden Taç**, bastırılmış geçmişin sosyal travmalarını gün yüzüne çıkarır ve derin anlayış, huzur ve affetme yolundaki kapıları aralar.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Travma, Affetme, Hasan Efraimov, Zorunlu Göç.

ABSTRACT

Interwoven with the threads of historical memory and social trauma caused by the assimilation policies of communist Bulgaria, Hasan Efraimov's short story **Crown of Donkey Thistles**¹ skilfully develops universal themes such as human suffering, kindness and forgiveness in his collection of short stories **The Collector of Pain**². Divided into two main parts- thematic and stylistic analysis- this research paper emphasises the unique combination of narrative strategy and thematic depth in Efraimov's work. The short story highlights the importance of seeking forgiveness and inner peace and stresses how complex the relationship between personal pain and collective memory is in the context of historical conflicts. From a stylistic perspective, with rich symbolism and metaphoric use of language, the author creates an emotional intensity in the characters and their experiences. Delving into the depths of the human soul, Hasan Efraimov's **Crown of Donkey Thistles** is a story that, by revealing the social traumas of a suppressed past, opens the doors of deep understanding and forgiveness.

Keywords: Social Trauma, Forgiveness, Hasan Efraimov, Forced Migration.

Въведение

Лично изкупление, социална несправедливост и любов към родното са теми, които Ефраимовият разказ **Корона от магарешки бодили** с красота развива майсторски в сборника за разкази **Събирачът на болка**. Настоящото изследване цели да постигне по-цялостно разбиране на произведението като анализира творбата в две взаимно допълващи се части – тематична и стилистична. Първата част се фокусира основно върху това как Ефраимов разгръща социалните теми чрез символика и мотиви. Тя основно анализира колективната травма и болка и техния път на преобразуване в прошка и разбирателство. Втората част изследва как авторът използва езиковите ресурси със стилистични и лингвистични техники, за да създаде емоционален и идейно богат текст. Този подход позволява дълбок и подробен

анализ на разказа и разкрива как литературата се превръща в художествен инструмент за разказване на история и отправяне на критика. **Корона от магарешки бодили** е художествен мост, който свързва литературното въображение с историческата реалност и предлага различен поглед върху болката на човешката душа, причинена от социалните и политически промени в България в последните десетилетия на двадесети век.

Част първа: Корона от Магарешки бодили: По следите на една социална травма

“Историческа истина беше, че се топя, че бързо вървя към тотално изчезване.”

Юмер Осман Ерендорук³

След разпадането на Османската империя, турците и всички други мюсюлмански общности на Балканите се превръщат в един голям проблем за управляващите власти. В стремежа си да изградят лична, различна и уникална национална идентичност, политиките на балканските държави се уповават на принципа на ‘разграничаване’ от всичко, което не се вписва в рамките на новосформиращите се представи за отделно и специфично ‘ние’. В размишленията си върху ‘злото’, направено на тези, които не са част от колективното ‘ние’, Румен Петров, в **Объркани в болката - социална травма и социална отговорност**, обръща внимание върху това как ‘злото’ бива оправдано въз основа на въображаемо ‘добро’ за нацията, и как с прехода от национални към патриотични идеи се разраства страхът от външна намеса в държавните политики (Петров, 142-146). Много често в процеса на изграждане на национална идентичност, съответните нации прибягват към диференциация, подсилена също така и от идеологията на ориентализма. Едуард Сайд в книгата си **Ориентализмът** детайлно разглежда и критикува причините за стереотипното възприятие на Запада към Изтока и посочва измисления характер на тази изкуствено създадена и толкова опасна дихотомия. Несигурността на новоотделените или новосъздадени държави след края на Османската империя, ефектите на патриотизма и активно подхранваните и преувеличавани социални различия между ‘ние’ и ‘те’ (другите, чуждите, опасните), играят водеща роля във активното формиране на проблема – ‘турци’. Съответно политиките за справянето със ‘създадения’ проблем не закъсняват. България, като една от страните на Балканския полуостров, в различни периоди от историята си след 1878 година, упражнява различни практики за разрешаване на въпроса с турците и другите мюсюлмански общности. Съвременният майстор на разказа Хасан Ефраимов в произведението си **Корона от магарешки бодили**, разгръща страниците на една страдаща душа, претърпяла унижението и болката по време на един от опитите да се заличи проблемът с турците в България чрез депортация. Художествената творба разкрива въздействието на асимилаторската политика на комунизма и насилственото изселване през 1989 година върху един български гражданин и етнически турчин, върху безимения учител по история от Делиормана. Настоящото научно изследване цели да анализира същността на травмата в разказа (в какво точно тя е изразена), да проследи значението и смисъла на прошката и нуждата от споделяне и разбиране.

Корона от магарешки бодили разкрива драмата на един народ чрез личната история на един от главните герои – учителя по история. Преди читателите да се срещнат с учителя и чуят неговата изповед, той е представен през очите на разказвача и неговия баща. “Заедно сме служили... Даскал е... Даскал по история. Душата му е пълна... Прелива... Скоро не съм срещал такъв нещастник” (Ефраимов, 162), споделя за своя връстник и приятел бащата. Честата употреба на многоточия в изказа му, заедно с казаното за душата на преподавателя, подсилва чувството за ‘недостатъчност’ на думите. Те не са в състояние да изразят мъката, която прелива и не се ‘побира’ в границите на тяхната дефиниция. Непосредствено след казаното от бащата, следват впечатленията на разказвача. През неговите очи даскалът е ‘съвсем обикновен’ човек, седнал сам на тревата без ‘бира’, ‘кебапчета’ или ‘лимонада’, който гледа към събора или, най-вероятно, в ‘нищото’ (Ефраимов, 162). Думите като ‘бира’ и ‘кебапчета’ са част от символичната поредица от думи в разказа (‘хляб’, ‘бира’, ‘салам’, ‘вафли’ и др.), които освен буквалния си смисъл, изразяват и различни степени на охолство. Липсата на тези продукти за консумация пред преподавателя и погледът му в ‘нищото’, разкриват пред читателя неговата незаинтересованост от материалния начин на живот и още повече подсилват думите на бащата за болката на този човек. Единствено “гордо [...] гордо килнат[ият] бял каскет” (Ефраимов, 162) на главата му е описан като ‘парадиращ’ някакво внимание⁴. Каскетът е бял – цветът на чистотата и мира; въпреки че е ‘килнат’ (тоест се намира в страни, не на точното място), той е ‘гордо’ разположен на главата му. Дори описанието на цвета и разположението на каскета, говорят за даскала преди той да проговори в разказа. Учителят по история, видян през очите на разказвача и неговия баща, е човек, който не е изневерил на принципите си и въпреки преживените страдания и дълбоката социална травма, е запазил своето достойнство.

В глава пета **Социалната травма и археологията на тоталитаризма в България**, Румен Петров разсъждава върху същността и последствията на травматичните събития и казва, че “[н]акратко, социално травматични са отречените, непризнатите, страдания на хора, причинени от други хора” (Петров, 239). Той също така твърди, че социалната е и психична травма и, че тя е “вътрешно присъща за тоталитарните социални системи [...] При тях съществува системна употреба на принуда, насилие или заплаха от насилие от страна на лидерството” (Петров, 235). Всеобщият образ на преподавателя отвън, неговата самота, неопишуемо нещастие и погледа в ‘нищото’ създават представа за налична травма, чиито причини и същност стават по-ясни след като той започне да разказва за случилото се. Самият процес на споделяне е вид лечение и пречистване. В настоящата част ще се разгледат причините за социалната травма, такава, каквато я описва Р. Петров.

На въпроса на разказвача ‘къде живее’, учителят отговаря с “Не знам!” (Ефраимов, 167), което още веднъж подчертава травматичната обърканост на героя; след което той започва разказа си за това как е бил принуден да замине за Турция и защо е решил да се завърне в България. Споделеното от него разкрива всеобщата драма на турците:

Нахвърлиха се върху Делиормана като стадо чакали, като ято лешояди.
Изпомъкнаха каквото можаха... Гъските и патките изпомъкнаха даже и
ядоха на поразия. Една гъска вървеше за два лева. Овцете, дето

струваха по 150-180 лв., ги взимаха за по 20 лв. Не стига това, а и още се пазаряха. Беше време повратно. Нагъчкаха се със стока и после ядоха до пръсване. След това останаха гладни. Нямаше ги вече Делиорманските амуджи [...] Ама да си чувал някой да говори за това? Мълчат всички... Ни лук яли, ни лук мирисали... Намразих ги и се качих на влака. И тогава изведнъж нещо в мен се преобърна. Влакът тръгва... Ревове, крясъци... Кой се прощава с детето си, кой с майка или баща. Никой не знае, ще се срещнат ли отново? Напред – неизвестността в Турция, назад – пустия Делиорман. (Ефраимов 167-168)

Исторически факт е, че наред със смяната на имената и забраната върху употребата на турския език, турското население е нямало друг избор освен да продаде имота и имуществото си на безценица⁵. То, както го описва учителя, е било нападнато, ограбено. Много етнически българи по време на комунизма като хищни животни са плячкосали, това което по право не е тяхно. Въпреки че случилото се не е неизвестно на нападателите, мълчанието за престъплението, както Румен Петров твърди, задълбочава (е причина за) всеобщата травма. Непризнатото злодеяние блокира всяка възможност за лечение и прошка. Болката поражда омраза. Потеглилият с душа изпълнена с гняв към Турция преподавател, разкрива и другия травматичен момент белязал съдбите на стотици хиляди турци в България – раздялата. Огорчението от раздялата е силно емоционално описано и от друг писател, Ахмед Кадир, в краткото стихотворение **Раздяла**:

Когато заминаваше, сестро,

[...]

Тогава разбрах

как се чувства човек,

когато душата напуска тялото. (Прев. З. Зафер⁶)

Тук усещането е метафорично изразено и оприличено на смъртта – моментът, в който душата се сбогува с тялото. ‘Ревовите’ и ‘крясъците’, които учителят описва, дават гласност на ужаса от тази разделя на душа с тяло, на родител с рожба, на скъпи и близки хора, които дори не знаят дали ще имат възможността да бъдат заедно отново.

Болката не е ограничена в границите на България. Преподавателят разказва за едно друго ограбване, този път в пределите на Турция. И там се намират тези, които се възползват и хранят от чуждото страдание. “Нападнаха и те като лешояди. Нямаше никаква разлика между българи и турци” (Ефраимов, 172). Темата за разочарованието на дошлите да търсят спасение в Турция също не е чужда в литературата. В късия разказ **Тя е и нашата Родина** на Ахмед Тъмъш, например, разказвачът споделя как “нито там, нито пък тук [са] мо[гли] да намерят очакваното. [Как] [о]тишлите [са] стана[ли] пишман, но върналите се още по пишман... И повечето от тях тайно [са] замина[ли] отново”⁷. Причина за завръщането на даскала по история в България не е само разочарованието, което е най-силно описано с пролетите сълзи след като родният брат на учителя е

бездушен към неговото страдание и дори не го приема в дома си, а вместо това го оставя като улично куче да чака пред вратата (Ефраимов, 171). Той, също като тези, които отговарят на въпроса защо са се завърнали в разказа на Ахмед Тамъш, се завръща в Делиормана, за да умре не в “чуждите земи” (Ефраимов, 173), а в тази, която той само целува, “която [го] е родила”, “в която ще се превърн[е] (Ефраимов, 170), защото България “е и [негова] Родина!”⁸

Последиците от асимилаторската политика на комунизма са колосални. Единственият възможен мехлем на нанесената травматично психична рана е прощката, за която е нужно предхождащо извинение и осмисляне на преживяното. Извинението носи огромна сила и има внушително въздействие. Сълзите на милиционера Гошо, сърдечната му прегръдка и извинение, заличават омразата в душата на преподавателя:

Плача и мисля за извинението на този непознат за мене човек. Той ме промени. [...] Изведнъж осъзнах, че това, което може да направи един-единствен човек, може да е равнозначно на хиляди други... Понякога дори на милиони. Народите не са виновни... Отделните индивиди да, но народът не... Дълги години след това, като чуех за България, аз си спомнях за този човек. Другите бяха се заличили от съзнанието ми. (Ефраимов, 169)

Този служител на реда и на властта, милиционерът Гошо, и това, което той постига с любовта си към хората (без да ги различава на база етнос), с молбата си за прошка – носи стойността на ‘чудо’. Не защото е непосилно и нереално, а защото е огромно, колосално. Учителят прощава. Това, което той помни (силно иска да помни) за България е любовта и състраданието на съгражданина Гошо.

Самият разказ на учителя по история е изповед. Едно откровение пред разказвача – писател и лекар – с душа “болна като [неговата]” (Ефраимов, 163). Процесът на разказване за травматичното преживяване е нужен за освобождаването на травмизирания от неговото пагубно въздействие. Това, което прави възможна тази изповед е Гошо и неговото извинение и писателят-лекар, който може да ‘разбере’ и ‘усети’ болката на страдащия. Подобно на Исус Христос, преподавателят години наред носи на главата си ‘короната от тръни’. Неговата е “короната от магарешки бодили”, бодилите на Делиормана, венец, присъщ на хората, вкусили от горчивия вкус на принудителната ‘чужбина’ (Ефраимов, 175). Символ на човешкото страдание и болка, подобно на Христос, героят носи тази корона в името на стотиците хиляди кървящи души. Споделянето с лекаря е пречистване, освобождаване от травматичния товар, момент на катарзис. Неговото страдание няма да бъде нечуто, не-осмислено, не-почувствано.

Универсалното в творбата на Хасан Ефраимов е неговото неделение въз основа на етнически различия. За неговия герой, учителя по история, няма лоши народи. Както причиненото зло, така и доброто не е ‘етническо’, не е ограничено и присъщо на определени нации. Ето защо, ‘лешоядите’ ги има както в България, така и в Турция. Както там/тук, така и тук/там има и такива като Гошо милиционера, като дядо Таско⁹ и ходжата, който приютява “половината България в къщата си” (Ефраимов 172).

Част втора: Как? От стилистична гледна точка разказът **Корона от магарешки бодили**

“[В]сяка синтактична конструкция, умело и оригинално използвана, може да бъде средство за художествена изобретателност.”

А. И. Ефимов¹⁰

От гледна точка на лексиката, разказът **Корона от магарешки бодили** е наситен с емоционално-експресивни нюанси. Ефраимовият подбор на думи е крайно експресивен и това определя въздействащия характер на творбата. Думите с емоционални окраски като умалително-гальовните ‘тати’ и ‘ракийка’ или такива с жаргонен оттенък като ‘темерут’ или експресивни функционално-тъждествени синоними като ‘даскал’ и ‘командори’ вместо ‘учител’ и ‘разпорежда се’ и много други са несъмнено един от начините, чрез които се постига експресията в това художественото произведение.

Разговорният стил в **Корона от магарешки бодили** е постигнат чрез ненормативната и некнижовна употреба на езика. Той е с ярко изразен битов характер и придава виталност и непринуденост на творбата. Характерни особености на разговорния стил в Ефраимовия разказ са спонтанността, прекъснатостта и експресивността в речта на героите. Един от начините, чрез които е осъществена тази живост и експресивност, е употребата на емоционално характеризирана лексика. Пример за подобна употреба са функционално тъждествените синоними като ‘жули ракийка’ вместо ‘пие ракия’(160), ‘тука хляб няма’ вместо ‘тук е невъзможно да се осигури прехрана’ (160), ‘запилявам се някъде’ вместо ‘заминавам за някъде’ (161) и много други. Всеки един от тези тъждествени синоними има положителен или отрицателен емоционален заряд. Употребата им не само дава информация за героите – техният начин на изказ сам по себе си разкрива социално-икономическия и образователния им статут, но също така има и оценъчен характер, който въздейства върху читателя. Например, изказът на учителя по история ‘успя да преобърне душата ми’ (170) вместо ‘успя да промени възгледите и чувствата ми’, има много по-силен емоционален и оценъчен ефект. С този лексикален избор, авторът успява да изгради интимност между учителя и двамата събеседници (лекаря и неговия баща) и между учителя и читателя. В сравнение с ‘променям’, действието ‘преобръщам’ не е неутрално, а крайно и изразява коренна промяна. Думата ‘душа’ също е силно емоционално заредена. Тя носи със себе си искреност, откровение и болка, които непринудено подтикват както участниците в разговора, така и читателя да изгради близост с героя и стане част от неговото преживяване.

Речевите характеристики на разказвача, бащата, учителя по история и племенника са различни. Хасан Ефраимов успешно рефлектира социалната среда, статуса на обучение и начина на живот на героите си чрез изказа и избора им на думи. Въпреки че всеки един от тях основно употребява разговорна лексика, която

придава спонтанност и искреност на творбата, изборът на думи на разказвача, който по професия е лекар, и на учителя по история – не е органичен в рамките на разговорната лексика. Независимо, че са употребени в устната реч, книжните думи от рода на ‘интелект’, ‘гравитация’, ‘факт’ (165) на разказвача или изборът на думи като ‘каторга’, ‘аромат’ (165) на учителя изразяват познание на научен изказ, който отразява наличието на високо образование, нужно за професионалната специализация в сферите на медицината и образователната система. По този начин, авторът съумява да съчетае очаквания разговорен стил при събитие каквото е селският събор и индивидуалните езикови характеристики на героите си спрямо тяхното социо-културно положение.

Сравнена с начина на изказ на разказвача и учителя, речта на възрастния баща и младия племенник е белязана с жаргонност. При младежа, както твърди Тодор Бояджиев, “в речта на представителите на тази социална група просторечните и жаргонните думи са значително повече” (162). Изреченията на племенника не са многобройни, но всяко от тях е белязано със спонтанност, простота и необмисленост, характерна за възрастта и нагласата му. Младото момче, чието занимание да заглежда девойки е прекъснато от вуйчото (разказвача), непосредствено споделя мислите си с възклицателни или въпросителни кратки изречения, с употребата на междуметия и жаргонни думи. “Ей ся, вуйчо! От опит говориш, нали?” (164), отговаря младежът на разказвача, който наставлява ергенът да бъде внимателен с Делиорманските хубавици. Както възклицателното и въпросителното изречение така и междуметието ‘ей’ и съкратената жаргонна форма на думата ‘сега’ със ‘ся’ са отражение на току-що казаното за изказа на тази възрастова група, за тяхната езикова разкрепостеност и просторечие.

Речта на бащата също е експресивно разговорна. Тя играе важна роля при формирането на бащата като личност със специфични черти на характера в разказа и отразява важен аспект от качествата му на герой. Бащата, за разлика от сина си и учителя по история, не е високо образован, но употребата му на разнообразни думи с емоционални нюанси от битов разговорен стил и изрази с преносни значения въздействат върху читателя и изграждат всеобща представа за неговия характер, мисли и чувства. Той е простоват човек, с дълбоко селско усещане за света около него. Размислите му върху ‘пълната душа’ на учителя (162) или за пушенето, храненето и смъртността (164) подсказват за селския философ в него. Наред с дълбоките размишления, езикът, с който си служи бащата, е крайно експресивен и жаргонен. “Не оставили неопикано място по света” (161) или “хвърлиха топа” (164) са два примера от разказа. Изборът на думи и лексикалните съчетания изразяват неодобрителната оценка на бащата към тези, които са заминали извън страната да търсят щастие или тези, които консумират храна в големи количества. Думите му са емоционално заредени и негативният им оценъчен характер е директно предаден на читателя. Тази директна обмяна на мисли, непринуденост и откровеност е постигната точно чрез лексикалната употреба на героя.

В разказа се срещат и много турцизми като ‘амуджи’, ‘фесове’, ‘кьорав’, ‘гюме’, ‘хаджия’ и други. Ненапразно, авторът си служи с тези чуждици¹¹. Те придават колоритност на художествения текст и употребата им дава информация за героите. Разказвачът, учителят, бащата и племенникът са етнически турци и турцизмите в изказите им са очаквани. Наред с това, че употребата им не е изненада, тези думи

имат и често функционално-оценъчен характер. В изречението, “Тук-таме може да срещнеш някой къорав българин” (163), думата от турски произход ‘къорав’ е използвана в преносно значение. В този контекст тя означава ‘объркал пътя си’, ‘намиращ се на необичайно място’. ‘Къорав’ не е неутрална дума, и дори в тази си преносна употреба изразява авторова оценка. Думата произлиза от корена ‘къор’, който на български език означава ‘сляп’. Авторът иронично, с лека насмешка критикува разделения начин на живот на българи и турци дори на такъв селски празник какъвто е събора в Делиормана.

Стилистичното въздействие и емоционалната стойност на разказа са постигнати не само чрез подбора на думи от лексикално гледище, а и чрез разнообразната употреба на стилистични фигури и тропи. Силно емоционалната и смислова градация в **Корона от магарешки бодили** е постигната чрез климакси и повторения. Пример за степенуване в разказа, който несъмнено засилва експресията в творбата, е начинът, чрез който ‘душите’ на тези заминали зад граница за “салама и вафлите” (за по-богат и охолан начин на живот) изразяват тъгата си: “Накачулили се душите им по бодилите и чакат, бездомни. Прострени като прани гащи... Болят...И викат душите им, самотни и изоставени... Вият...Крещят по цяла нощ из пустия Делиорман, но няма кой да ги чуе.” (161-162). ‘Болят’, ‘викат’, ‘вият’, ‘крещят’ – тази група от думи с възходяща смислова и най-вече емоционална градация, повишават усещането за дълбоко страдание. Степенуването на думите е от най-слабо към най-силно въздействие. Същата група думи може да се разгледа и като индиректно образуван антиклимакс. Низходящата градация в този случай е изразена в посока хоминизация-анимализация. В сравнение с ‘вият’ и ‘крещят’ – глаголи, особено присъщи на представителите на животинския свят като вълци (‘вият’) и диви птици (‘крещят’), ‘болят’ и ‘викат’ са по-неутрални и по-характерни за хората. Друг пример за климакс е “[н]арод, навалица, блъсканица” (170). С този подбор от думи, учителят по история успява да пресъздаде както визуално така и емоционално случилото се по време на прогонването на български граждани от турски произход през 1989 година. Градацията в тази група от думи започва с ‘народ’ – дума, чието първо речниково значение е “общност от хора, предимно от една народност”¹². Втората дума ‘навалица’ е количествено и оценъчно характеризирана. Тя изразява както многобройността, така и отрицателното отношение на преподавателя към тези, които са причинили струпването на тази тълпа от хора. Третото съществително, освен че обръща внимание върху тълпата от хора, също така изтъква физически контакт между хората, сблъсък между тях. Този климакс упражнява въздействие върху сетивата на читателя. Желаният ефект е както визуализацията така и усещането на телесен контакт, което подсилва чувството на паника и ужас.

Повторенията са често срещани в разказа на добричкия писател. Както Стефан Брезински подчертава в **Синтаксис и Стилистика**, “повтарянето става с цел да се изрази по-емоционално отношение на автора, като при това се постига и народно-разговорен оттенък на изложението”(48). В **Корона от магарешки бодили**, чрез повторенията на думите ‘бири’, ‘сълзи’ и на фразата ‘салам и вафли’ (161), наред с подсилването на разговорността, Хасан Ефраимов успява да подсили също емоционалното въздействие и да обърне повече внимание върху преносния смисъл на изразената мисъл.

Ударят по една-две бири и сълзите тръгват. Сълзи за едно отминало време, което няма да се върне никога. Сълзите изпиват нови бири, бирите леят нови сълзи и така се получава един безкраен порочен кръг, от който няма излизане. Е, поне до края на седмицата. После идва и изтрезняването и с него нови сълзи. Качват се всички по колите си, прегръдки, отново сълзи и всеки поема към салама и вафлите. Да, саламът и вафлите така привличат. Привличат и никой не може да им устои. (Ефраимов 161)

Очевидният ефект, постигнат чрез повторението на думата ‘сълзи’, е подчертаването на скръбта, на която изселниците са обречени при всяка среща и раздяла с обични за тях близки и познати. Но, в този пример по-правилно е съществителните ‘сълзи’ и ‘бири’ да се разгледат заедно. В третото изречение, например, в по-горе дадения цитат, се откроява експресивен каламбур (“Сълзите изпиват нови бири, бирите леят нови сълзи и така се получава един безкраен порочен кръг, от който няма излизане.”). Чрез синтактичното разместване на думите ‘сълзи’ и ‘бири’ авторът успява да разчупи тъгата, която думата ‘сълзи’ създава и да придаде игривост на езика, без да намали драматичния ефект, както и да подсили усещането за цикличност на чувства и действия. В цитираните последни три кратки изречения се наблюдават две епианафори- комбинации при които повторените думи са в края на едното и началото на следващото изречение. Епианафорите ‘салама и вафлите’ и ‘привличат’ подсилват усещането за притегателната сила на идеята за материално добре устроен начин на живот.

Няколкократно употребените в преносни значения съществителни ‘хляб’, ‘салам’ и ‘вафли’ са добре познати в хумористичния свят на вицовете. Съществителното ‘хляб’ в разказа е символ на това, което България предлага като възможности. ‘Хлябът’ е също така общоприет символ на най-нужното и важното за прехрана и оцеляване. Нещо повече, Делиормана е известен и с житните си реколти. В този контекст, ‘хлябът’ има и друга конотация именно свързана с непреносната употреба на думата като плодородие на района, наличие на ‘хляб’. ‘Саламът’ е колбас, чийто основен състав е обработено месо. Липсата на ‘салам’ в България е израз на липсата на охолоен живот. ‘Саламът’ в сравнение с ‘хляба’ е по-скъп и по-сложно обработен продукт. Това го превръща в атрибут на богата трапеза и блаженство. ‘Вафлите’ са символ на сладостта в живота. Лишени от ‘вафлите’, хората ‘тук’ могат физически да продължат да съществуват само с ‘хляб’, но това съществуване без ‘вафли’ е еквивалентно на живот без радост и веселие.

Един от най-експресивните символи в разказа е несъмнено метафората ‘корона от магарешки бодили’. ‘Короната от магарешки бодили’ е скрито сравнена с ‘трънения венец’ на Исус Христос. Тръненият венец е библейски символ на страданието. Положена на главата на Исус Христос, тази корона от тръни, придобива преносно значение на разплата, изкупване на грехове, жертвеност в името на народа. Метафората също така образува асоциация и между библейския месия и учителя по история, на чиято глава се забива короната от бодили. Асоциацията отбелязва нравствената прилика, високия морал и болката между двамата и оказва силно въздействие върху читателя.

Разказът е изключително богат и на олицетворения и сравнения. Наред с предаването на човешки качества и действия на ‘душите’ в самото начало на

художественото произведение, анимализацията на ‘смъртта’ е един от силно въздействащите метафорични тропи в творбата. “Има само смърт. И тя дебне, дебне в зловеща засада, от която няма как да избягаш” (166). Смъртта е оприличена на хищник, който дебне да залови плячката си – човека. Изборът на този троп подсилва усещането за безизходица и обреченост. Смъртта е звяр в засада, който чака подходящия момент да улови и отнеме живота на своята жертва. Подобна анимализация, придружена със сравнения, е употребена в разказа на учителя по история за това как в тежките за турците в България времена през 89-та година имотите и поминакът им е бил закупен на много ниска стойност. Той оприличава случилото се на плякосване: “Нахвърлиха се върху Делиормана като стадо чакали, като ято лешояди” (167). Сравнението с двата представителя от хищния животински свят – чакали и лешояди – не е случайно. Тези зверове са известни с това, че се хранят предимно с мърша. Подобно на умъртвените животни, които те консумират, много са били тези, които са се възползвали от трагедията сполетяла хилядите хора и закупили бездушните им къщи (домове без радост и глъчка, обречени на разруха) за жълти стотинки.

Силното въздействие и експресия в художествения разказ са постигнати чрез разнообразна употреба на стилистични тропи и фигури и прецизен подбор на думи с емоционални и оценъчни нюанси. Несъмнено това е една от причините **Корона от магарешки бодили**, този изключителен Ефраимов разказ за Делиормана и всеобщата човешка драма на турци и българи в белязаната от комунистическия режим родина България, да притежава висока естетическа стойност.

Заключение

В заключение, **Корона от магарешки бодили** на Хасан Ефраимов служи като пример за това как литературата рефлектира, лекува и предлага възможност за душевно помирение. Разказът не само документира социо-политическите рани от миналото, но и разгръща страниците на дълбокото разбиране и прошка. Тематичният анализ на творбата подчертава художествената и идейна стойност на разказа като разработва универсалните теми за човешката болка, страдание и доброта. Стилистичният анализ на разказа убедително показва как употребата на езика и литературните техники подсилват въздействието и емоционалната тежест на обсъжданите теми. Чрез избора си на диалектни изрази и разговорен тон, както и чрез употребата на стилистични средства като метафора, алегория и символизъм, авторът обогатява творбата и майсторски демонстрира силата на словото да изгражда и оформя разбиране за случилото се, разбиране към другия. **Корона от магарешки бодили** разказва как светлината в тъмните страници на историята се докосва до дълбочините на човешкото сърце, в което болката е преплетена с надежда за изцеление.

Бележки

- ¹ Orijinal Bulgarca başlık **Корона от магарешки бодили**’den makale için tercümem./ My translation from the Bulgarian title, **Корона от магарешки бодили**.
- ² Orijinal Bulgarca başlık **Събирачът на Болка**’dan makale için tercümem./ My translation from the Bulgarian title, **Събирачът на Болка**.
- ³ Цитат от разказа **Зов**, преведен от Зейнеп Зафер, **Когато ми отнеха името**, стр. 241.
- ⁴ Конотацията тук е нарочна. Тя става по-очевидна когато е разгледана в контекста на символиката и значението на короната от магарешки бодили на главата на учителя в края на разказа. Той видимо и преносно носи гордо белия цвят на главата си.
- ⁵ Зейнеп Зафер пише за буквалното ограбване на турското население в **Bulgaristan Türklerinin 89 Göçünü Hazırlayan Eritme Politikasına Karşı Direnişi**, стр. 232.
- ⁶ **Когато ми отнеха името**, стр. 59.
- ⁷ Прев. З. Зафер, **Когато ми отнеха името**, стр. 214.
- ⁸ А. Тъмъш, **Тя е и наша Родина**, **Когато ми отнеха името**, стр. 215.
- ⁹ Дядо Таско е герой от Първо действие, Сцена 3 на **Из Възродителния процес като комедия дел арт**” на Азиз Азизоглу. Този българин се бори рамо до рамо със своите съселяни турци. На въпроса какво ще отговори на властите когато го арестуват, възрастният човек казва: “-Какво да им кажа?! Аз не съм с турците, аз съм с хората, с които съм живял мирно и тихо петдесет години! С тях съм бил в доброто, с тях ще бъда и в злото, когато това им дойде на главата!” (**Когато ми отнеха името**, стр. 327).
- ¹⁰ **Синтаксис и Стилистика**, стр. 27
- ¹¹ Повече за употребата на турцизми в творчеството на Хасан Ефраимов в статията на Садък Хаджъ и Зейнеп Зафер “Съвременна българска литература и турските заемки: За Караконджула на дервиша на Хасан Ефраимов”
- ¹² Онлайн речник на Института за български език **Любомир Андрейчин**, <http://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg>.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Бояджиев, Т. (1986) *Българска Лексикология*. София: Наука и изкуство.
- Брезински, С. (1994) *Синтаксис и Стилистика*. София: Университетско изд. “Св. Климент Охридски”.
- Ефраимов, Х. (2016). Корона от магарешки бодили. В *Събирачът на Болка* (с.160-177). Силистра: Ковачев.
- Петров, Р. (2018). *Объркани в болката - социална травма и социална отговорност*. София: Парадокс.

- Зафер, З. (2012). Bulgaristan Türklerinin 89 Göçünü Hazırlayan Eritme Politikasına Karşı Direnişi. В N. Ersoy-Hacısalıhoğlu, & M. Hacısalıhoğlu (Ред.), *89 GÖÇÜ: Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç* (сс. 199-234). Истанбул: Университет Йълдъз Текник.
- Зафер, З., & Чернокожев, В. (2015). *Когато ми отнеха името: Възродителният процес през 70-те – 80-те години на XX век в литературата на мюсюлманските общности. Антология*. София: Изток-Запад.
- Саид, Е. (1999). *Ориентализмът*. София: Кралица Маб.
- Хаджъ, С., & Зафер, З. (2021). Съвременна българска литература и турските заемки: За Караконджула на дервиша на Хасан Ефраимов. Балканистичен Форум, 30(2), 320-334.